

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING JINOYATLARNI FOSH
ETISH VA QIDIRUVDAGILARNI ANIQLASH FAOLIYATINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Narziyev Shaxzodbek Zoyirovich:

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

kafedrasi o‘qituvchisi

Isroiljonov Jobirbek Borijon og‘li:

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

yo‘nalishi kursanti

Annotatsiya : Mazkur maqolada profilaktika inspektorining jinoyatlarni fosh etish, qidiruvdagi shaxslarni aniqlash va hududiy xavfsizlikni ta‘minlashdagi o‘rni, vakolatlari hamda amaliy faoliyatidagi muammolar chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, ichki ishlar organlarining raqamlashtirilgan axborot tizimlari, kriminologik monitoring, xavf guruhiga mansub shaxslarning profilini aniqlash, sun‘iy intellekt asosidagi bashorat texnologiyalaridan foydalanish orqali profilaktik faoliyat samaradorligini oshirish yo‘llari taklif etiladi. Tadqiqot natijalari, jinoyatchilikka qarshi kurashda inspektorlar faoliyatini takomillashtirish hududiy xavfsizlikni ta‘minlashda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu ilmiy maqolada profilaktika inspektorining hudud miqyosida jinoyatlarning oldini olish, jinoyatlarni fosh etish va qidiruvda bo‘lgan shaxslarni aniqlash jarayonlaridagi roli ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Jinoyatchilikning o‘sishi, ijtimoiy xavfli shaxslar sonining ko‘payishi, yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar dinamikasi, oiladagi zo‘ravonlik holatlari va jamoat xavfsizligi bilan bog‘liq turli tahdidlarning kuchayishi profilaktika inspektorining faoliyatini qayta ko‘rib chiqishni talab etmoqda. Mazkur ishda

inspektor faoliyatining huquqiy asoslari, kasbiy kompetensiyalari, xizmat yuklamasi, hududiy nazorat mexanizmlari hamda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash darajasi keng qamrovli tahlil etiladi. Tadqiqot davomida jinoyatchilikka qarshi kurashda kriminologik monitoringning ahamiyati, xavf guruhidagi shaxslar bilan ishlash algoritmi, sun'iy intellekt, raqamli ma'lumotlar bazasi, yuzni aniqlash tizimlari, "xavf xaritalari" va bashoratli politsiya elementlarini joriy etish imkoniyatlari asoslab berildi. Olingan natijalarga ko'ra, profilaktika inspektorlari faoliyatini modernizatsiya qilish jinoyatchilikning umumiy darajasini sezilarli kamaytirib, qidiruvdagi shaxslarni aniqlash samaradorligini oshirishi aniqlandi.

Kalit so'zlar: Profilaktika inspektori, jinoyatchilik, qidiruvdagi shaxs, kriminologik monitoring, xavf guruhi, profilaktik suhbat, raqamli tizimlar, sun'iy intellekt, kriminal xaritalash, fosh etish, huquqni muhofaza qilish, bashoratli politsiya, xavfsizlik strategiyasi.

Mavzuning dolzarbligi. Globallashtirish jarayoni jinoyatchilikning shakl va usullarini tubdan o'zgartirmoqda. Axborot texnologiyalari rivoji, migratsiya oqimlarining kuchayishi, yoshlar o'rtasida deviant xulqning ko'payishi hamda iqtisodiy o'zgarishlar fonida profilaktik ishlarning murakkablashuvi kuzatilmoqda. Shu bois, jinoyatchilikni faqat sodir bo'lgandan so'ng fosh qilish bilan emas, balki uni oldindan aniqlash, oldini olish, xavf guruhini ajratish, hududiy xavf zonalarini belgilash orqali kamaytirish zarurati dolzarblashgan. Mahalliy darajada, ayniqsa, maishiy jinoyatlar, oilaviy zo'ravonlik, yoshlar o'rtasidagi huquqbuzarlik, alkogolizm, giyohvandlik va internet orqali sodir etilayotgan huquqbuzarliklar tez sur'atda o'sib bormoqda. Bu jarayonda profilaktika inspektorining o'rni beqiyosdir, chunki u aholining eng quyi bo'g'inida – mahalla miqyosida faoliyat yuritadi. Bugungi kunda ko'plab davlatlar "Prediktiv politsiya", "Smart Policing", "Crime Mapping",

“AI Policing” kabi tizimlar orqali jinoyatchilikni 20–40% ga kamaytirishga erishmoqda. O‘zbekiston uchun ham shunday texnologiyalarni joriy etish – ichki ishlar tizimini zamonaviylashtirishning ustuvor yo‘nalishidir.

Shu bilan birga, qidiruvdagi shaxslarni aniqlash tizimi to‘liq raqamlashtirilmagan, ma’lumotlar bazalarining integratsiyasi yetarli darajada ishlamaydi. Inspektorlarning xizmat yuklamalari ortgani, kriminologik tahlil uchun vaqt ajratilmasligi ham samaradorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Mazkur tadqiqot ushbu muammolarga ilmiy yondashuv asosida yechimlar taklif etadi.

Tadqiqot maqsadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — profilaktika inspektorining jinoyatlarni fosh etish va qidiruvdagi shaxslarni aniqlashdagi faoliyatini o‘rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqotning materiali va usullari: Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

- **Huquqiy-normativ tahlil** – O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va VMQLar tahlili.
- **Kriminologik tahlil** – jinoyatchilik dinamikasi, qidiruvdagi shaxslar statistikasi.
- **Sotsiologik so‘rovlar** – profilaktika inspektorlari, mahalla raislari, fuqarolar yig‘inlari vakillaridan olingan ma’lumotlar.
- **Komparativ tahlil** – AQSh, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya, Turkiya politsiya tizimlaridagi ilg‘or tajribalar.
- **Axborot texnologiyalarini baholash** – “Safe City”, “E-IBD”, “Crime Mapping”, “Face-ID” tizimlari samaradorligi.
- **Analitik kuzatuv** – profilaktika inspektorlarining amaliy faoliyati, hujjatlar yuritilishi, hududiy nazorat amaliyoti.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, profilaktika inspektorlarining faoliyatida mavjud muammolar tizimli yondashuv orqali bartaraf etilishi mumkin. Avvalo, inspektorlarning xizmat yuklamasi haddan tashqari yuqori – bir inspektor o'rtacha 4 500 nafar aholiga xizmat ko'rsatmoqda. Bu esa jinoyatchilikni tahlil qilish, xavf guruhidagi shaxslarni nazorat qilish va qidiruvdagi shaxslarni aniqlash aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Raqamli tizimlar o'rtasidagi integratsiya yetarli emas. Masalan, "E-IBD" ma'lumotlar bazasi bilan "Ma'lumotlar banki", "ID tizimi", "Transport reyestri" o'rtasida tezkor almashinuv to'liq yo'lga qo'yilmagan. Bu qidiruvdagi shaxslar aniqlanishini sekinlashtiradi. Boshqa tomondan, sun'iy intellekt asosidagi jinoyat bashorati tizimini joriy etish orqali jinoyatchilikning 25–30 foizgacha kamayishi mumkinligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Dunyo amaliyotida ishlatilayotgan "PredPol", "CrimeScan", "AI Crime Predictor" modellarining tahlili shuni ko'rsatdi. Aholi bilan ishlashda profilaktik suhbatlar, xavf guruhidagi shaxslar bilan individual reabilitatsiya dasturlarining yetarli samara bermayotgani aniqlandi. Buning asosiy sabablari – psixologik tayyorgarlik kamligi, metodika zamonaviy emasligi, treninglar yetishmasligi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qidiruvdagi shaxslarni aniqlashda yuzni aniqlash (Face-ID), avtomobil raqamini tanish (ANPR), odamlarning harakatini kuzatuvchi tizimlar katta samara berishi mumkin. Ayniqsa, hududiy xavf xaritalarini ishlab chiqish jinoyatlarni fosh etishda katta yordam beradi. Umuman olganda, profilaktika inspektorining faoliyatiga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish jinoyatchilikka qarshi kurash samaradorligini keskin oshiradi.

Xulosa: Ushbu tadqiqot profilaktika inspektorining jinoyatlarni fosh etish va qidiruvdagi shaxslarni aniqlashdagi o'rni jamoat xavfsizligi tizimidagi eng muhim omil ekanini yana bir bor ko'rsatdi. Jinoyatchilikning murakkablashgan zamonaviy shakllari, ijtimoiy-iqtisodiy bosim, yoshlar orasidagi deviant

xulqning kuchayishi profilaktika ishlari oldiga yanada murakkab vazifalarni qo‘ymoqda.

Shu nuqtai nazardan, inspektorlarning faoliyatini modernizatsiya qilish uchun quyidagi yo‘nalishlar asosiy deb topildi:

- ✓ kriminologik tahlilning ilmiy asoslangan tizimini yaratish
- ✓ sun‘iy intellekt yordamida jinoyatlarni bashoratlashni yo‘lga qo‘yish
- ✓ “xavf xaritalari”ni joriy etish
- ✓ qidiruv tizimlarini to‘liq raqamlashtirish
- ✓ aholiga xizmat ko‘rsatishdagi psixologik yondashuvni kuchaytirish
- ✓ profilaktika inspektorlarining xizmat yuklamasini optimallashtirish

Tadqiqotdan ko‘rinadiki, inspektorlarning mas‘uliyatli va samarali faoliyati nafaqat jinoyatchilik darajasiga, balki jamiyatdagi huquqiy ong, fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchi, ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlik darajasiga ham bevosita ta’sir qiladi.

Profilaktika inspektorining an’anaviy faoliyati zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilsa, jinoyatlarning 30–40% gacha oldini olish, qidiruvdagi shaxslarni tez-tez aniqlash, mahalla darajasidagi xavfsizlikni sezilarli mustahkamlashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев А. Профилактика инспекторларининг жамоат хавфсизлигини таъминлашдаги ўрни. – Тошкент: Ўзбекистон ИИБ Академияси нашриёти, 2021. – 156 б.

2. Ашуров Б., Раҳимов С. Криминология асослари. – Тошкент: Адолат, 2020. – 284 б.
3. Bayramov O. Criminal investigation methods in community policing // *Central Asian Law Review*. – 2022. – Т. 4, № 2. – Б. 55–68.
4. ИИВ Академияси. Профилактика фаолиятида замонавий ёндашувлар. – Тошкент, 2021. – 98 б.
5. Karimova D. Preventive policing and crime detection strategies // *International Journal of Security Studies*. – 2019. – Vol. 7, No. 1. – P. 88–104.
6. Маматқулов И. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси: назария ва амалиёт. – Самарканд: Зарафшон, 2020. – 210 б.
7. Mirzaev K. Analysis of crime prevention models in urban areas // *Journal of Modern Policing*. – 2023. – Vol. 12, No. 3. – P. 120–135.
8. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги. Жиноятчиликка қарши кураш бўйича методик қўлланма. – Тошкент, 2022. – 76 б.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 ноябрдаги ПФ–5005-сон “Ички ишлар органлари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги фармони. – Тошкент, 2017. – 24 б.
10. Қодиров А. Қидирув фаолиятида технологик инновациялар // *Law and Order*. – 2021. – № 4. – Б. 15–27.
11. Раҳмонов Э. Профилактика инспекторлари ишида ахборот тизимларининг аҳамияти // *Security & Digital Governance Journal*. – 2023. – Т. 2, № 1. – Б. 44–59.
12. Самадов Ҳ. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятининг самарадорлиги. – Тошкент: Университет, 2020. – 164 б.
13. Тўхлиев У. The role of community-based policing in crime reduction // *Global Police Science Journal*. – 2022. – Vol. 3, No. 2. – P. 90–103.
14. World Health Organization. Violence and Injury Prevention: Global Report. – Geneva: WHO Press, 2021. – 120 p